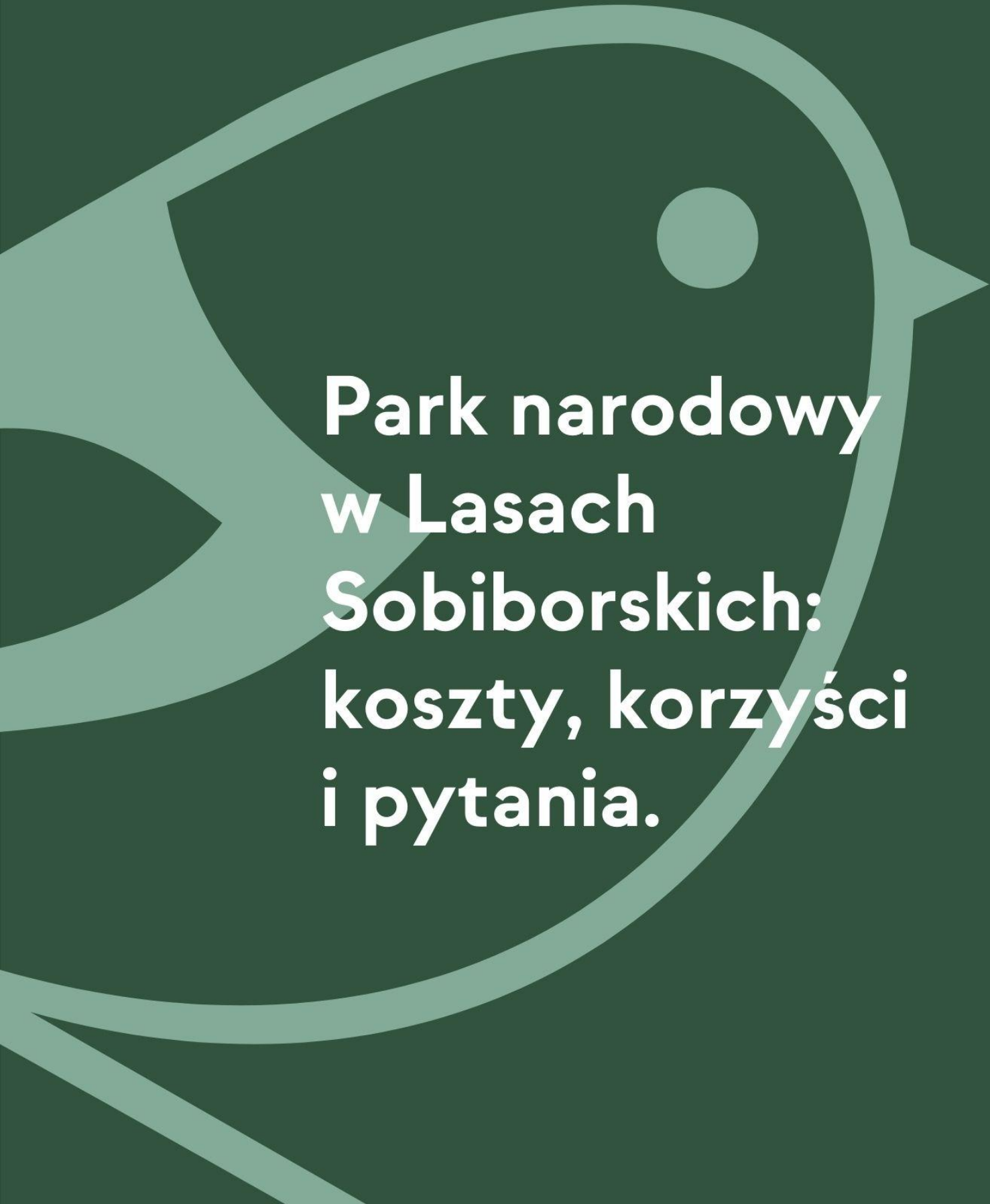

Ogólnopolskie
Towarzystwo Ochrony Ptaków
BirdLife Polska

otop.org.pl

**Park narodowy
w Lasach
Sobiborskich:
koszty, korzyści
i pytania.**

Spis treści

Teoria zmiany związana z utworzeniem parku narodowego. Co już wiemy o jej korzyściach i kosztach, a czego chcemy się dowiedzieć – i po co.....	2
Sobiborski Park Narodowy. Podstawowe informacje oraz ogólny kontekst społeczno-ekonomiczny.....	3
Nie taki Diabeł park straszny, jak go malują. Diagnoza socjoekonomiczna gmin parkowych na tle ogółu JST.....	5
I co dalej z tą analizą?.....	7
O korzyściach z turystyki po raz któryś.....	8
Subwencja ekologiczna: od abstrakcji do transakcji.....	10
Konkluzje w skrócie telegraficznym.....	11
Literatura.....	12

Teoria zmiany związana z utworzeniem parku narodowego. Co już wiemy o jej korzyściach i kosztach, a czego chcemy się dowiedzieć – i po co

Pomysł objęcia Lasów Sobiborskich ochroną w formie parku narodowego (SbPN) – najwyższej i najtrwalszej formy ochrony przyrody w Polsce – pojawił się już w latach 70. XX wieku. w tym opracowaniu nie będziemy szczegółowo omawiać argumentów przyrodniczych przemawiających za taką decyzją. Dla nas, jako organizacji działającej na rzecz ochrony przyrody od 35 lat, jest to kwestia oczywista. Dziś, w dobie Internetu, każdy może bez trudu znaleźć informacje o wyjątkowych walorach przyrodniczych Lasów Sobiborskich.

Obszar ten jest badany nieprzerwanie od kilku dziesięcioleci – początkowo przez Prof. Dominika Fijałkowskiego z UMCS, dr. Marka Kelera z SGGW, a po jego przedwczesnej śmierci przez jego uczniów i innych specjalistów. Lasy Sobiborskie należą do najlepiej rozpoznanych i najwyżej cenionych obszarów dzikiej przyrody w Polsce. Co istotne, przez wszystkie te lata pomysł utworzenia Sobiborskiego PN nie spotkał się z poważną krytyką ze strony środowiska naukowego – botaników, zoologów czy ekspertów zajmujących się ochroną przyrody i planowaniem przestrzennym.

Z drugiej strony, wśród lokalnych społeczności w naturalny sposób pojawiły się obawy. Od momentu, gdy nasza organizacja zaczęła wspierać działania naukowców i społeczników z Lubelszczyzny i innych części kraju na rzecz utworzenia Sobiborskiego PN, odbyliśmy szereg spotkań w regionie. w trakcie tych rozmów najczęściej powracał jeden temat – obawy przed możliwymi skutkami powstania parku. Nie zawsze były one formułowane wprost, ale można je sprowadzić do jednego krótkiego zdania: „*Z tym parkiem będzie nam gorzej niż teraz*”.

Traktujemy to jako bardzo dobry punkt wyjścia do dalszej rozmowy – takiej, która opiera się nie na emocjach, lecz na konkretnych faktach i liczbach.

U podstaw tych obaw leży w gruncie rzeczy racjonalne pytanie: co się zmieni po utworzeniu parku? Jakie będą koszty, a jakie korzyści? Każdy z nas, podejmując decyzje, w naturalny sposób waży możliwe zyski i straty. Kluczowe jest więc to, aby były one jasno przedstawione i możliwe do porównania – tak, by dało się ocenić, czy dana zmiana rzeczywiście się opłaca. w praktyce wszyscy stosujemy takie podejście, nawet jeśli nie zawsze nazywamy je wprost.

Dlatego postanowiliśmy zrobić krok, o którym często się mówi, ale rzadko przechodzi do realizacji: odejść od ogólnych opinii i przekonań na rzecz rozmowy o konkretach – czyli o kosztach i korzyściach. Chcemy prowadzić tę dyskusję we wspólnym, zrozumiałym języku, opartym na wartościach mierzalnych, takich jak pieniądze gdyż ich wartość mniej zależy od indywidualnych opinii, dzięki czemu łatwiej o rzeczową rozmowę.

Takie podejście w ekonomii nazywa się analizą kosztów i korzyści (Cost-Benefit Analysis, CBA). Jest ono powszechnie stosowane, choć ma swoje ograniczenia – przede wszystkim dlatego, że wymaga szacowania dla konkretnej sytuacji, a uzyskanych wyników nie zawsze da się wprost przenieść na inne miejsca czy okresy.

W przypadku Lasów Sobiborskich taka kompleksowa analiza nie została dotąd przeprowadzona. Wciąż brakuje części danych, które zamierzamy uzupełnić w najbliższych miesiącach we współpracy z ekspertami. w niniejszym opracowaniu przedstawiamy wstępne założenia oraz społeczno-ekonomiczny kontekst i dalsze perspektywy przeprowadzenia analiz związanych z możliwością utworzenia Sobiborskiego Parku Narodowego.

Na obecnym etapie opieramy się zarówno na dostępnych danych statystycznych, publikacjach naukowych i materiałach prasowych, jak i na wnioskach z kilkunastu spotkań i rozmów, które odbyliśmy z przedstawicielami samorządów oraz różnymi grupami interesariuszy w regionie Lasów Sobiborskich i na szczeblu ponadlokalnym.

Sobiborski Park Narodowy. Podstawowe informacje oraz ogólny kontekst społeczno-ekonomiczny

Proponowany Sobiborski Park Narodowy o powierzchni około 18,5 tys. ha obejmowałby tereny czterech gmin powiatu włodawskiego: Włodawa, Wola Uhruska, Hańsk i Wyryki. Park zajmowałby dużą część Lasów Sobiborskich, wschodnią granicą zahaczając o dolinę Bugu. w obrębie jego granic znajdują się miejscowości, które zostałyby wyłączone z parku. Prawie całość powierzchni parku stanowiłyby grunty Skarbu Państwa, obecnie zarządzane głównie przez Lasy Państwowe. Grunty innych form własności mogą się znaleźć w granicach parku wyłącznie za zgodą właścicieli. Swoistą osią nowego parku stałaby się linia kolejowa Chełm–Włodawa, której brakujący odcinek jest już w fazie planowania budowy. Po utworzeniu Sobiborskiego Parku Narodowego

województwo lubelskie jako pierwsze w Polsce otrzymałoby trzeci park narodowy, powiat włodawski stałby się jedynym w Polsce powiatem posiadającym dwa parki narodowe, a gmina Hańsk jedyną gminą, która posiadałaby tę samą cechę. Zmiana ta wpłynęłaby na życie mieszkańców czterech gmin parkowych.

W momencie powstania parku zapewne liczba mieszkańców byłaby mniejsza niż obecnie – depopulacja regionu trwa już od ponad 70 lat i ma charakter samonapędzającego się procesu, którego zatrzymanie jest w dzisiejszych realiach społeczno-ekonomicznych niemal niemożliwe. Ponadto, dominująca w regionie gospodarka oparta na zasobach naturalnych, przede wszystkim drewnie, z roku na rok potrzebuje coraz mniej rąk do pracy, co prowadzi do spadku lokalnego zatrudnienia. Coraz częściej słyszymy o obawach przed konkurencją ze strony dużych, wysoko zmechanizowanych firm z innych regionów, które zmuszają lokalnych przedsiębiorców do obniżania cen ofertowych oraz zwiększania mechanizacji. Naturalnym skutkiem tej tendencji jest pogorszenie jakości wykonania prac leśnych oraz stopniowe zmniejszenie zapotrzebowania na lokalną siłę roboczą.

Sobiborski Park Narodowy mógłby pomóc zatrzymać ten proces, wprowadzając ustawowy zakaz wjazdu ciężkiego sprzętu na jego teren. Taki zakaz zwiększyłby zapotrzebowanie na lokalną siłę roboczą w branży leśnej, a także poprawiłby konkurencyjność miejscowych zakładów usług leśnych (ZUL). Wbrew obawom, tworzenie parku wiązałoby się z długoterminową pracą nad przebudową drzewostanu oraz eliminacją gatunków obcych, co zapewniłoby dostęp do taniego, lokalnego drewna opałowego i do rynku pracy dla miejscowych pracowników ZUL. Oczywiście, to tylko jeden z możliwych scenariuszy, a pełny obraz sytuacji wciąż pozostaje nieznany.

Obecnie eksperci pracują nad szczegółową analizą ekonomiczną obecnego stanu gospodarki leśnej w regionie oraz prognozami jej rozwoju w przypadku utworzenia Sobiborskiego PN. Celem tej analizy jest przeniesienie dyskusji z poziomu emocji i silnych założeń w kategorię twardych danych, które pozwolą na opracowanie racjonalnych argumentów, scenariuszy i rozwiązań instytucjonalnych.

Nie taki Diabeł park straszny, jak go malują. Diagnoza socjoekonomiczna gmin parkowych na tle ogółu JST

W ramach przeprowadzanej kilka lat temu diagnozy stanu i perspektyw rozwoju jednostek samorządu terytorialnego (JST) Polesia, w tym gmin Sobiborskich, dr Jakub Rok z Uniwersytetu Warszawskiego zwrócił uwagę na interesującą tendencję. Chociaż w liczbach bezwzględnych dominują JST związane z przemysłem wydobywczym, to najszybszy rozwój wykazują gminy „parkowe”, z Urszulinem na czele (Rok, 2023). Postanowiliśmy ponownie sprawdzić tę tendencję, analizując zaktualizowane dane GUS – strukturalnie podobne, ale świeże. Wyniki potwierdzają wcześniejsze spostrzeżenia – Urszulin nadal zajmuje pierwsze miejsce pod względem wzrostu dochodów własnych na mieszkańca (268% w okresie 2013–2024), a za nim znajduje się Hańsk (257%), także część Poleskiego PN. Jednak obie te gminy jeszcze nie osiągnęły tempa wzrostu, które charakteryzuje Tereszpol (282%) z obszaru Roztoczańskiego PN, który stanowi punkt odniesienia.

W tym samym czasie, podobnie jak w 2020 roku, gmina Puchaczów – siedziba KWK „Bogdanka” – osiągnęła rekordowy poziom dochodów własnych (niemal 8 tys. PLN na mieszkańca), co czyni ją jednym z liderów regionu. Niemniej jednak, w kwestii tempa wzrostu dochodów, Puchaczów zajmuje ostatnie miejsce (14,8%), co sugeruje, że gmina osiągnęła już pewien „pułap” dochodów, którego trudno będzie przekroczyć bez głębszych zmian strukturalnych. z kolei gminy parkowe wykazują nadal wyraźny potencjał do dalszego wzrostu dochodów, co wskazuje na ich dużą zdolność do przyciągania nowych inwestycji i rozwijania lokalnej gospodarki.

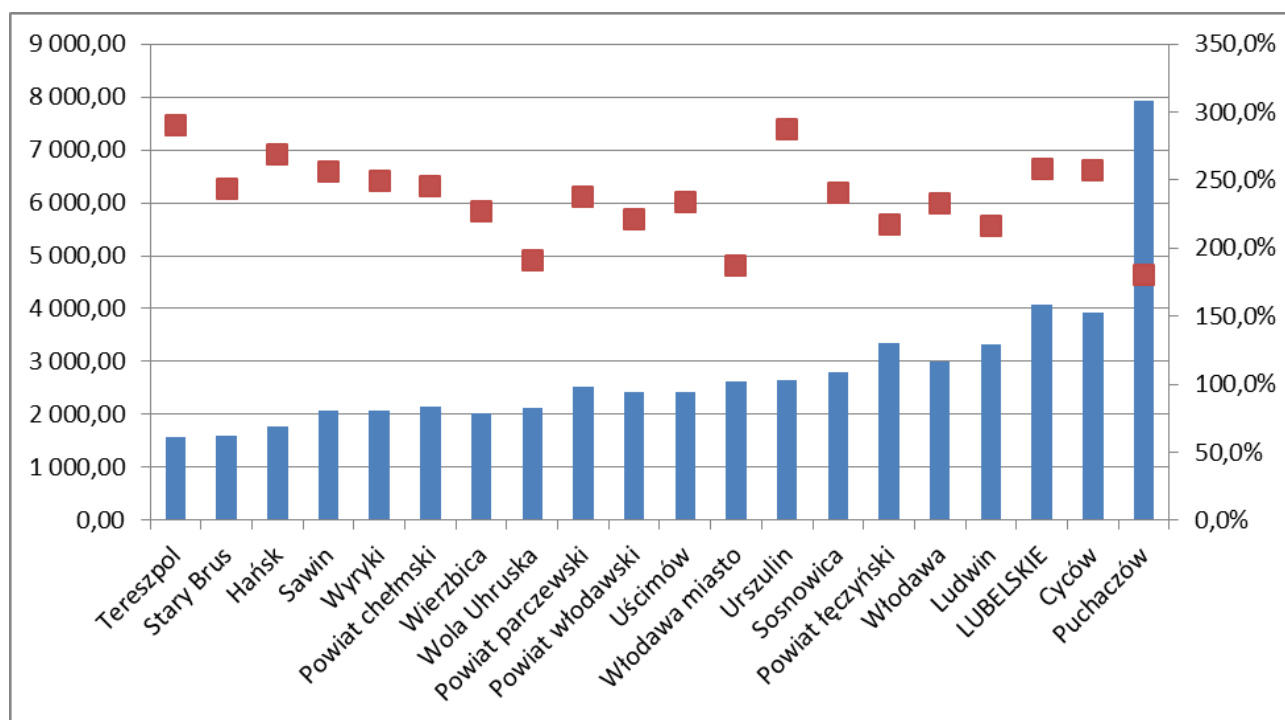
Ta dynamika dochodów w gminach parkowych zdecydowanie przeczy powszechnym obawom o negatywnych konsekwencjach utworzenia parków narodowych. Nie potwierdzają jej także wyniki analizy dobrostanu socjoekonomicznego w badanych JST (Tabela 1). Wskaźnik obciążenia demograficznego, który obrazuje proces starzenia się społeczeństwa (liczba mieszkańców w wieku pozaprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym), w gminach górniczych takich jak Ludwin (30,3), Puchaczów (31,4) czy Cyców (33,7) jest dość niski, co wskazuje na względnie młodą, aktywną zawodowo ludność. Gminy te przyciągają młodych ludzi, oferując

im atrakcyjne miejsca pracy oraz lepszy standard życia, który może obejmować dobrze rozwiniętą infrastrukturę i usługi publiczne. z kolei wskaźnik dla Urszulina (34,7) nie różni się znacząco od najlepszych wyników, a nawet plasuje się poniżej średniej regionalnej (41,1), co może świadczyć o względnej atrakcyjności tej gminy parkowej do życia. z drugiej strony, gmina Włodawa (49,4) i Sosnowica (49,2) prezentują najwyższe wskaźniki obciążenia demograficznego, co może sugerować wyższy poziom starzenia się populacji w tych miejscach.

Do analizy włączenia społecznego posłużył nam wskaźnik liczby beneficjentów pomocy społecznej. Najniższe wartości (a więc najlepsze wyniki) zaobserwowano w gminie Urszulin (257,5 osób na 10 000 mieszkańców), a najwyższe w gminie Wyryki (1762,3 osoby na 10 000 mieszkańców). z kolei wskaźnik przedsiębiorczości, mierzący liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON, waha się od 46,5 w Ludwinie (zarazem gmina górnicza i część Poleskiego PN) do 103,5 we Włodawie. Gminy Poleskiego PN oraz wiejskie obszary gmin Rostoczańskiego PN wypadają w tej kategorii poniżej średniej wojewódzkiej.

Jeśli chodzi o dostępność usług publicznych, to w gminie Puchaczów wskaźnik dostępności przedszkoli (liczba dzieci w przedszkolach na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat) wynosi aż 1095,8, co stanowi najlepszy wynik w regionie. z kolei najniższy wynik w tej kategorii odnotowano w przypadku terenów wiejskich parkowej gminy Zwierzyniec (337).

Podsumowując, analiza dobrostanu socjoekonomicznego gmin parkowych wykazuje, że, z wyjątkiem Puchaczowa, gminy te prezentują zbliżony poziom rozwoju, niezależnie od obecności parków narodowych. Nie widać tendencji, że gminy parkowe regularnie znajdują się w dolnych rejonach rankingów. Wręcz przeciwnie, gmina Urszulin, będąca główną bramą do Poleskiego PN, wykazuje imponującą dynamikę wzrostu dochodów własnych, co potwierdza, że park narodowy może mieć pozytywny wpływ na rozwój lokalny.

Ryc.1 – Porównanie dochodów własnych na mieszkańca w gminach i powiatach Lubelszczyzny

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS w sposób analogiczny do (Rok 2023)

I co dalej z tą analizą?

W kolejnych etapach naszej pracy analiza zostanie rozszerzona o dodatkowe wskaźniki, które szczegółowo uwzględnią społeczno-ekonomiczne aspekty utworzenia i funkcjonowania parków narodowych, zwłaszcza te, które budzą największe obawy i kontrowersje. Jednym z takich zagadnień jest wpływ regulacji związanych z parkami narodowymi na ceny nieruchomości w ich otulinie oraz w najbliższych miejscowościach. Choć badania przeprowadzone w innych parkach w Polsce i na świecie, przy użyciu tzw. metody cen hedonistycznych (tj., cen takich dóbr rynkowych, które implícite zawierają w sobie wartość dóbr nierynkowych), wskazują na pozytywny wpływ powstania parków na wzrost wartości nieruchomości, istnieje również obawa, że mieszkańcy mogą stracić na tym finansowo.

Innym ważnym tematem jest wpływ Sobiborskiego Parku Narodowego na możliwość korzystania przez lokalną ludność z zasobów runa leśnego – przede wszystkim jagód i grzybów, które stanowią istotny element zarówno zarobkowej działalności, jak i tradycyjnej rekreacji w regionie

Lasów Sobiborskich. w skali kraju, wartość usług ekosystemowych związanych z runem leśnym szacuje się na co najmniej 0,3 miliarda PLN rocznie (Giergiczny & Żylicz, 2013). Analiza obu tych kwestii wymaga dostępu do specyficznych danych, które postaramy się uzyskać w kolejnych etapach, aby móc precyzyjnie odpowiedzieć na te pytania.

Wnioski płynące z literatury przedmiotu, dotyczące wpływu parków narodowych (i ogólnie obszarów chronionych) na rozwój regionalny, są zgodne z naszymi obserwacjami. Pomimo pewnych ograniczeń, które status parku narodowego nakłada na lokalne społeczności, daje on także dużą liczbę potencjalnych korzyści, które trzeba jednak umiejętnie wykorzystać (np. Zawilińska & Mika., 2013; Kulczyk-Dynowska, 2016; Mika et al., 2016; Zawilińska et al., 2021).

O korzyściach z turystyki po raz któryś

Jednym z najlepiej zbadanych obszarów, w których korzyści wynikające z ochrony przyrody są szczególnie widoczne, jest turystyka przyrodnicza. Niedawne badania przeprowadzone w gminach na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego (BdPN) wskazują, że chronione ekosystemy generują znaczną wartość dodaną dla lokalnego sektora turystycznego i mieszkańców świadczących usługi hotelarskie oraz gastronomiczne (Valasiuk, 2026). w ciągu roku wartość dodana brutto wygenerowana przez turystykę przyrodniczą w Bieszczadzkim PN przekroczyła 31 mln PLN, a z efektem mnożnikowym osiągnęła wartość ponad 61 mln PLN, co daje około 2130 PLN na każdy hektar parku. Badania wykazały, że obszar chroniony, pozostający w stanie dzikim, jest jednym z kluczowych czynników motywujących turystów do odwiedzin. Dodatkowo, szacunkowo Bieszczadzki PN wspiera zatrudnienie ponad 1100 pełnoetatowych pracowników w lokalnych firmach świadczących usługi turystyczne. Warto podkreślić, że wyniki te odzwierciedlają dolną granicę potencjalnych korzyści – rzeczywiste efekty mogą być jeszcze wyższe.

Na kolejnych etapach analizy podejmiemy próbę uzyskania danych, które pozwolą sprawdzić, czy podobne prawidłowości można zastosować do Sobiborskiego PN. Już teraz widać potencjalne czynniki sukcesu, takie jak plany budowy linii kolejowej przez Lasy Sobiborskie do Włodawy oraz obecność miasta Chełm, które ma duży potencjał turystyczny i ambitne plany rozwoju w tej dziedzinie. Zgodnie z badaniem Zawilińska et al., (2021) , rozwój gmin parkowych zależy w dużej

mierze od ich bliskości do większych ośrodków miejskich, zwiększających wpływ turystyki na lokalną gospodarkę, co w przypadku Sobiborskiego Parku może stanowić istotny czynnik napędzający rozwój regionu.

Tabela 1 – Charakterystyki społeczno-ekonomicznego dobrostanu JST obszaru proponowanego Sobiborskiego PN na tle regionu (średnie wskaźniki za okres lat 2020 – 2024)

Obszar	Wskaźnik obciążenia demograficznego na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Beneficjenci śr. pomocy społecznej na 10000 mieszkańców	Podmioty REGON na 1000 mieszkańców	Dzieci w przedszkolu na 1000 dzieci w wieku 3–5 lat	Dochody własne gmin na mieszkańca, PLN
Cyców	33,7	482,3	52,5	863,3	3463,1
Hańsk ¹	37,0	775,7	66,0	612,7	1691,8
LUBELSKIE	41,1	495,0	97,7	858,3	3356,9
Ludwin	30,3	777,7	46,5	681,2	3309,6
Powiat chełmski	37,1	733,3	62,5	530,8	1947,4
Powiat łęczyński	34,3	399,2	68,3	887,7	2916,1
Powiat parczewski	42,8	948,2	80,3	818,8	2144,9
Powiat włodawski	43,2	825,2	80,3	796,8	2255,2
Puchaczów	31,4	415,8	74,8	1095,8	6505,8
Sawin	37,6	734,5	64,3	690,8	1794,7
Sosnowica	49,2	1484,7	62,5	538,2	2572,8
Stary Brus	43,4	2083,7	64,2	616,2	1528,4
Szczebrzeszyn (tereny wiejskie)	40,3		55,3	610,0	
Tereszpol	35,8	602,0	74,8	607,0	1522,2
Urszulin	34,7	257,5	72,0	759,8	2485,8
Uścimów	41,1	974,3	56,8	658,5	2323,3
Wierzbica	38,7	859,8	52,5	628,7	2075,2
Włodawa	38,1	707,2	85,5	561,2	2949,7
Włodawa miasto	49,4	608,8	103,5	1077,7	2328,3
Wola Uhruska	43,5	797,5	52,2	855,8	2137,1
Wyryki	41,4	1762,3	59,8	637,2	1846,1
Zwierzyniec (tereny wiejskie)	46,7		64,8	337,0	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS w sposób analogiczny do (Rok 2023)

¹ Zieloną czcionką zaznaczono gminy, na których terenie aktualnie znajdują się Poleski oraz Roztoczański PN; na zielono pomalowano komórki zawierające najbardziej, zaś na różowo – najmniej korzystne wartości analizowanych wskaźników socjoekonomicznych.

Subwencja ekologiczna: od abstrakcji do transakcji

Podjmując decyzje o ochronie przyrody, nie chodzi tylko o arytmetyczne sumowanie korzyści i kosztów, ale również o to, jak te korzyści i koszty rozkładają się w przestrzeni i społeczeństwie, pomiędzy różne grupy interesariuszy, gminy czy podmioty gospodarcze. w praktyce często okazuje się, że korzyści, które wynikają z utworzenia parku narodowego, są wielokrotnie większe niż realne koszty ponoszone przez miejscową ludność. Przykłady z innych regionów pokazują, że takie zmiany mogą przynieść znaczące zyski całemu społeczeństwu, nawet jeśli niektóre grupy interesów doświadczają pewnych strat. w takim przypadku, zgodnie z teorią ekonomii, możliwe jest zastosowanie tzw. kryterium Kaldora-Hicksa, które polega na tym, że jeśli ci, którzy zyskali, rekompensują straty przegranych, a całość pozostaje na plusie, to zmiana może być uznana za optymalną.

Od ubiegłego roku polskie prawo przewiduje możliwość kompensacji dla gmin, na których terenie powstaje park narodowy, w postaci subwencji ekologicznej. Jest to dodatkowy transfer środków z budżetu państwa, który ma na celu zrównoważenie kosztów i strat ponoszonych przez samorządy. w odpowiedzi na prośbę OTOP, specjaliści z Ministerstwa Klimatu i Środowiska oszacowali, jakie skutki finansowe miałyby utworzenie Sobiborskiego Parku Narodowego w obecnych granicach.

Wysokość subwencji zależy od kilku czynników, w tym od zmiany statusu ochrony danego terenu. Im większa różnica między sytuacją przed a po utworzeniu parku, tym wyższa jest kwota subwencji na hektar. Choć dokładna kwota subwencji jest trudna do określenia, przeprowadzono symulację, uwzględniającą bardziej ostrożny wariant, w którym subwencja byłaby o połowę niższa niż wynikałoby to z podstawowych obliczeń.

Z symulacji wynika, że w roku następującym po utworzeniu Sobiborskiego Parku Narodowego, samorządy mogłyby otrzymać następujące dodatkowe środki:

- Gmina Wiryki: 9–21 tys. zł
- Gmina Hańsk: 1,047–2,246 mln zł
- Gmina Włodawa (gmina wiejska): 2,088–4,463 mln zł
- Gmina Wola Uhruska: 1,200–2,623 mln zł

- Powiat włodawski: 1,099–2,228 mln zł
- Województwo lubelskie: 550 tys. – 1,114 mln zł

Samorządy będą miały możliwość decyzji, na co przeznaczą te dodatkowe środki. Nie muszą ich wydawać na park narodowy ani ochronę przyrody – mogą np. zainwestować w infrastrukturę, taką jak budowa dróg, oświetlenie ulic, remonty szkół czy utrzymanie szpitali. Czy są to duże pieniądze? Zależy to od skali budżetu danej gminy. Dla przykładu, w najbardziej korzystnym scenariuszu gmina Włodawa mogłaby otrzymać dodatkową kwotę odpowiadającą około 10% jej rocznego budżetu.

Konkluzje w skrócie telegraficznym

- Obawa utworzenia Sobiborskiego PN jest racjonalna i może być dobrym początkiem dyskusji.
- Teoria zmiany, opisana w terminach korzyści i kosztów pozwoli postawić tę dyskusję na racjonalne tory. Pracujemy nad uzupełnieniem odpowiednich luk w wiedzy.
- Park może być rozwiązaniem, nie koniecznie problemem.
- Gminy parkowe Lubelszczyzny prezentują się nie gorzej, a czasem lepiej za inne – z perspektywy społeczno-ekonomicznej.
- Parki Narodowe w Polsce generują istotne korzyści, natomiast koszty mogą być ominięte bądź zrekomensowane. z budżetu państwa.

Literatura

- Zawilińska, B., Mika, M., 2013. National parks and local development in Poland: a municipal perspective. *HGeo* 7, 43–52. <https://doi.org/10.5719/hgeo.2013.71.43>
- Giergiczny, M., Żylicz, T., 2013. Wycena pozaprodukcyjnych funkcji lasu. Raport końcowy. Uniwersytet Warszawski Wydział Nauk Ekonomicznych.
- Rok, J. 2023. Gospodarka, zatrudnienie i trwały rozwój społeczny – porównanie alternatywnych ścieżek rozwoju Polesia w Gorczyca, K. (Ed.), *Polesie czy powęgle? jaka przyszłość Polesia?: górnictwo, przyroda, zrównoważony rozwój*. Towarzystwo dla Natury i Człowieka, Lublin.
- Kulczyk-Dynowska, A., 2016. Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania obszaru chronionego – przykład Kampinoskiego Parku Narodowego / Spatial and financial aspects of the activity of protected area on the example of Kampinos National Park. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. <https://doi.org/10.15611/pn.2016.418.18>
- Mika, M., Zawilińska, B., Pawlusiński, R., 2016. Exploring the economic impact of national parks on the local economy. Functional approach in the context of Poland's transition economy. *hgeo* 10, 7–23. <https://doi.org/10.5719/hgeo.2016.101.1>
- Valasiuk, S., 2026. Usługi Ekosystemowe Karpat Wschodnich.
- Zawilińska, B., Brańka, P., Majewski, K., Semczuk, M., 2021. National Parks—Areas of Economic Development or Stagnation? Evidence from Poland. *Sustainability* 13, 11351. <https://doi.org/10.3390/su132011351>

Ogólnopolskie
Towarzystwo Ochrony Ptaków
BirdLife Polska

otop.org.pl

Projekt wspierany przez RSPB, partnera BirdLife International w Wielkiej Brytanii
Project supported by the RSPB, the BirdLife International Partner in the UK

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP)

Jesteśmy organizacją pozarządową założoną w 1991 roku, posiadającą status organizacji pożytku publicznego. Naszym głównym celem jest ochrona dzikich ptaków oraz ich siedlisk. Prowadzimy działania w zakresie monitoringu przyrodniczego, czynnej ochrony przyrody, kształtowania polityk środowiskowych oraz edukacji.

Wspiera nas kilka tysięcy członków i wolontariuszy. Naszą misją jest zachowanie dziedzictwa przyrodniczego dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń. Jesteśmy polskim partnerem światowej federacji organizacji zajmujących się ochroną ptaków – BirdLife International – i współpracujemy z krajowymi oraz międzynarodowymi instytucjami i ekspertami. Więcej o OTOP-ie na stronie www.otop.org.pl

Twoje 1,5% pomoże nam chronić przyrodę. Wiemy, jak to zrobić!

Numer KRS: 0000015808